

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDA INSON HUQUQ VA ERKINLIKLARINING KAFOLATLANISHI

Qashqadaryo viloyati Qarshi tumani

27- umumiy o'rta ta'lim maktabi

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Do'smuradova Xurshida Yuldoshevna

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi zamonaviy demokratik va huquqiy davlatning negizidir. Asosiy qonun sifatida Konstitutsiya mamlakatda ijtimoiy hayotni tartibga solishga xizmat qiladi, har bir fuqaroning huquq va erkinliklarini belgilab beradi, ularni davlat nomidan kafolatlaydi. Konstitutsiyaviy me'yorlar barcha fuqarolar, davlat organlari va jamiyat uchun majburiy ahamiyatga ega. Mamlakatda adolat, qonun ustuvorligi, erkinlik va tenglik kabi asosiy tamoyillarning mustahkamlanishida aynan inson huquq va erkinliklarining kafolatlanishi yuksak ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: inson huquqlari, erkinliklar, Konstitutsiya, kafolatlash, davlat himoyasi, qonun ustuvorligi, fuqarolik huquqlari, tenglik, sud himoyasi, shaxsiy daxlsizlik.

Konstitutsiya inson huquqlari va erkinliklari masalasini o'zining eng muhim bo'limlaridan biri sifatida talqin qiladi. Bu huquqlarning Konstitutsiyada mustahkamlanishi jamiyat hayotida qonuniy asos yaratadi. O'zbekiston Respublikasining asosiy qonuni inson huquqlarining tabiatdan olinganligi, ya'ni ularni hech kim bera olmasligi va tortib ololmasligi g'oyasiga asoslanadi. Konstitutsiyada aks ettirilgan har bir huquq va erkinlik, ularning amalga oshirilishi va kafolatlari davlatning asosiy vazifalaridan biridir. Bunda davlat fuqarolarining huquqlarini hisobga olgan holda huquqiy mexanizmlarni ishlab chiqadi, ularni himoya qilish bo'yicha aniq choralarni ko'radi. O'zbekiston Respublikasida fuqaro huquqlari va erkinliklari umumiy va maxsus tamoyillar orqali kafolatlanadi. Fuqaro huquqlari Konstitutsiyada aniq va atroflicha ifoda etilgan. Masalan, har kim yashash huquqiga, shaxsiy daxlsizlikka, erkin harakatlanish huquqiga, o'z fikri va so'zini erkin aytish huquqiga, o'z dini yoki e'tiqodini tanlash erkinligiga ega.

Shuningdek, har bir fuqaro ta'lim olish, mehnat qilish, tibbiy yordamdan foydalanish, dam olish, ijtimoiy ta'minot va boshqa huquqlarga ham egadir. Huquqlar va erkinliklar, bir tomondan, fuqarolarning davlat va jamiyat oldidagi o'rnini aniqlaydi, ikkinchi tomondan esa, davlat organlari, ularning mansabdor shaxslari, hamda boshqa shaxslar tomonidan noqonuniy harakatlar qilinishining oldini olishga xizmat qiladi [1].

Erkinliklar, o'z navbatida, shaxsga o'z xohishiga ko'ra harakat qilish, davlat va jamiyat hayotida faol qatnashish imkonini beradi. Ular fuqaroga o'zini mustaqil his qilish, jamiyatda o'z nuqtai nazarini erkin ifodalash huquqini beradi. Erkinlik va huquqlar davlat tomonidan himoya qilinadi, ular qonuniy chora-tadbirlar, maxsus institutlar va tizimlar bilan kafolatlanadi. Konstitutsiyada belgilangan asosiy prinsip - inson va fuqarolarning huquqlari va erkinliklari daxlsiz va muqaddasdir. Davlat esa bunday huquqlar va erkinliklarning amalga oshirilishi uchun shart-sharoitlar yaratishga mas'uldir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining tegishli moddalarida har kimning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmati va boshqa tabiiy huquqlari himoyalangan. Har bir fuqaro boshqalar tomonidan buzilmasligi lozim bo'lgan huquq va erkinliklarga egadir. Shaxsiy daxlsizlik, uy va mulk daxlsizligi, o'z e'tiqodini tanlash va uni erkin ifoda etish, qarindoshlik va nikoh asosidagi munosabatlar, shuningdek, har kimning o'z xohishiga ko'ra harakat qilishi kafolatlanadi. O'zbekistonning huquqiy siyosatida inson va fuqarolarning huquq hamda erkinliklari ustuvor o'rin tutadi, ularni himoya qilish bo'yicha xalqaro tajribani o'rganish va joriy etish orqali huquqiy institutlarni rivojlantirish choralari ko'rilmogda. Fuqaro va shaxs asosiy huquq va erkinliklardan amalda foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishi uchun Konstitutsiya aniq mexanizmlar o'rnatadi. Huquq va erkinliklarning kafolati davlatning barcha institutlari faoliyatini qonun doirasida olib borishiga, fuqarolar bilan hamkorlik qilib, ularning manfaatlarini doimo himoya qilishiga bog'liq. Konstitutsion-tashkiliy vositalar orqali shaxsning huquq va erkinliklari davlat darajasida kafolatlanadi, sud orqali himoya qilinadi, ular ustidan qilinadigan har qanday huquqbuzarliklar uchun qonuniy javobgarlik belgilanadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi xalqaro huquq normalari bilan uzviy bog'liq. Bu davlatning inson huquq va erkinliklarini kafolatlash borasidagi siyosati xalqaro hamjamiyat tomonidan e'tirof etilganligini bildiradi. Inson huquqlari borasidagi asosiy

xalqaro konvensiyalar va shartnomalar O'zbekiston tomonidan ratifikatsiya qilingan va ular milliy qonunchilikda bevosita qo'llaniladi. Konstitutsiyaviy kafolatlar xalqaro huquqiy tamoyillar asosida rivojlantiriladi, ularni milliy qonunchilikda mustahkamlash orqali davlat fuqarolarining huquq va erkinliklari doimiy himoyada bo'ladi [2].

Inson huquq va erkinliklarining kafolatlanishi, birinchi navbatda, jamiyat va davlat o'rtasidagi ijtimoiy hamjihatlik va muvozanatni ta'minlaydi. Har bir fuqaro o'z huquqini bilishi, uni himoya qilishga haqli ekanligini anglashi ijtimoiy barqarorlik va taraqqiyot uchun zamin yaratadi. Konstitutsiyada aksi bunday huquq va erkinliklarning kafolatlanishi davlat va jamiyat hayotida ijtimoiy adolat, tenglik, demokratik boshqaruv tamoyillarining mustahkamlanishiga olib keladi. Gap inson sha'ni, e'tibori, faolligi haqida ketganda, ularni konstitutsiyaviy darajada boshqarish, amalga oshirish va himoya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Konstitutsiyada ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va fuqarolik huquqlari qamrab olingan. Ijtimoiy-iqtisodiy huquqlar tarkibiga ta'lim olish, sog'liqni saqlash, dam olish, munosib mehnat qilish, nafaqa olish va boshqa ijtimoiy xizmatlardan bahramand bo'lish kabilar kiradi. Siyosiy huquqlar esa ovoz berish va saylanish, siyosiy faoliyatda ishtirok etish, jamiyat nurida o'z fikrini oshkora bildirish huquqlarini o'z ichiga oladi. Fuqarolik huquqlari esa har kimning o'z millatini, tilini, dinini mustaqil tanlash, vijdon erkinligi, axborot olish va tarqatish imkonini beradi. Bu huquqlarning barchasi davlat tomonidan mustahkam himoya qilinadi. Huquq va erkinliklarning kafolatlanishi uchun Konstitutsiyada fuqarolarning majburiyatlari ham belgilanadi. Huquq va erkinliklardan foydalanish boshqalarining huquqlari va erkinliklariga tajovuz qilmasligi, davlat tartibini buzmasligi va jamiyat qonunlariga rioya qilinishi bilan cheklanadi. Bu tamoyil har bir fuqaro uchun ham, davlat uchun ham bir xil ahamiyatga ega. Konstitutsiyada huquqiy majburiyatlarni bajarish va javobgarlik tamoyillarining belgilanishi orqali huquqlarning tobora yaxshilanishi va rivojlanishi ta'minlanadi [3].

Davlatning fuqarolar huquq va erkinliklarini kafolatlashdagi eng muhim vazifasi – ularni qonuniy himoya qilish va davlat siyosatida bunday huquqlar ustuvorligini ta'minlashdir. Shuningdek, fuqarolarga ularning huquqlari buzilgan taqdirda murojaat qilish uchun sud himoyasi, advokatura instituti va boshqa himoya mexanizmlarini joriy etgan. Bunday tartib har bir insonning huquqlarini davlat miqyosida himoyalanihini,

demokratik qadriyatlarning chuqur joylashishini ta'minlaydi. Konstitutsiyadagi asosiy g'oyalardan biri - har bir inson o'z huquqlari va erkinliklarini bilishi va himoya qila olishdir. Bunday huquqiy ongni rivojlantirish va amaliylashtirish uchun O'zbekistonda ijtimoiy-huquqiy islohotlar, aholining huquqiy savodxonligini oshirish bo'yicha turli dasturlar amalga oshiriladi. Fuqarolar hamjamiyat doirasida o'z huquqlari va erkinliklarini bilib, ulardan foydalana olganlaridagina inson sha'nining ustuvorligi ta'minlanadi. Konstitutsiyaga muvofiq, barcha fuqarolarga nisbatan teng muomala va yondashuv muhim qadriyatlardan biridir. Inson qadr-qimmat, sha'ni va huquqlari ustuvorlik kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi barcha fuqaroni, ularning bolaligidan boshlab to qarilik yoshiga qadar davlat himoyasiga oladi, ularga teng sharoit yaratadi. Demokratiyaning asosiy tamoyillaridan biri – fuqaro huquqlarini amal qilish doirasida hech kim kamsitilmaydi, ularga o'z huquqlarini amalga oshirishda hech qanday to'siq qo'yilmaydi [3].

Konstitutsiyada inson va fuqaro huquq-erkinliklarini kafolatlashning asosiy vositasi sifatida qonuniylik va huquqiy tartibga rioya qilish ko'rsatiladi. Mamlakatda barcha shaxslar va davlat organlari konstitutsion tartib va qonun talablariga rioya qilishi lozim. Bu tamoyil jamiyat hayotining barqaror rivojlanishiga, qonun ustuvorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Insonning asosiy huquqlari qanchalik himoyalangan bo'lsa, jamiyatda adolat, tinchlik va taraqqiyot shunchalik keng ildiz otadi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi inson va fuqaro huquqiy maqomini davlat miqyosida belgilab beradi. Har bir insonning hayotga, erkinlikka, sha'n va qadr-qimmatini hurmat qilinishga, shaxsiy hayot daxlsizligiga bo'lgan huquqlari davlat tomonidan to'liq kafolatlanadi. Shaxsni nohaq sud qilish, qamoqqa olish, qiynash, shaxsiy ma'lumotlarini noqonuniy oshkor qilish kabi holatlarga qat'iy cheklovlar o'rnatiladi va bunga doir qoidalar qat'iy tartibda amalga oshiriladi. O'zbekiston Respublikasi inson huquq va erkinliklarini kafolatlashni eng ustuvor yo'nalish deb biladi. Davlat o'z faoliyatida huquqlarni rivojlantirish, ularni to'liq amalga oshirish uchun zamonaviy huquqiy va institutsional mexanizmlarni yaratishga harakat qiladi. Konstitutsiyaviy tartibot har bir fuqaroning sha'nini, erkinligini, fikrini, or-nomusini hurmat qilish tamoyili asosida mustahkamlanadi. Demak, inson huquq va erkinliklari davlat tomonidan kafolatlangan asosiy qadriyat, fuqarolar va jamiyat taraqqiyotining muhim sharti hisoblanadi [4].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson huquq va erkinliklarining kafolatlanishi zamon talablariga javob bera oladigan, insonparvarlikka asoslangan demokratik davlat poydevoridir. Konstitutsiya fuqarolarning asosiy huquq va erkinliklarini mustahkam himoyalash bilan birga, jamiyat va davlat hayotida barqarorlik va taraqqiyotga zamin yaratadi. Inson sha'ni va qadr-qimmati ustuvor bo'lgan demokratik davlat barpo qilish yo'lida Konstitutsiyaning tutgan o'rni beqiyosdir. Huquq va erkinliklar kafolati ijtimoiy hamjihatlik, adolat, hamjihat jamiyat barpo etish, huquqiy davlat tamoyillarining hayotga tatbiq etilishiga ishonchli asos bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston fuqarolari Konstitutsiyada mustahkamlangan huquq va erkinliklaridan erkin va to'laqonli foydalanish uchun barcha imkoniyatlarga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, I. (2019). "Konstitutsiyaviy huquqlar himoyasi tizimining takomillashtirilishi." O'zbekiston Huquqi Jurnal, 3(12), 66-73.
2. Alimova, N. (2021). "Fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlarini kafolatlashda sudlarning o'rni." Huquq va Davlat, 4(5), 34-41.
3. G'aniyeva, M. (2018). "Inson huquqlari sohasida islohotlar va ularning ahamiyati." O'zbekiston Konstitutsiyasi, 2(9), 19-27.
4. Jo'rayev, D. (2022). "Konstitutsiya va inson erkinliklari: zamonaviy yondashuvlar." Jurisprudensiya, 5(1), 110-117.
5. Karimov, S. (2017). "O'zbekistonda inson huquqlari: tarix va imkoniyatlar." Adolat, 1(3), 22-29.
6. Matjonova, G. (2018). "Inson huquqlari kafolatlari – taraqqiyot kafolati sifatida." Yurist, 3(10), 85-92.
7. Qodirov, I. (2020). "Konstitutsiyada inson huquqlarining asosiy kafolatlari." O'zbekiston Davlatchiligi, 1(1), 41-47.

8. Rasulov, T. (2021). "Sud hokimiyati va inson huquqlari mustahkamligi." *Ijtimoiy Fikr*, 2(6), 58-64.